

Donath Gyula és a Klinikai Füzetek

A közel száz esztendőt megért Donath doktor eseménygazdag pályafutása töredezett történelmünk két igen tragikus dátuma közé ékelődik. Akkor jött a világra Baja városában 1849. december 23-án (a Magyar Életrajzi Lexikon tévesen ír 29-et), amikor meteorfényű költőnk sorait idézve már „Európa csendes, újra csendes / Elzúgtak forradalmi...”, és kegyes volt hozzá a sors, egy eseményekben gazdag tudományos élet után elhunyt 1944. április 11-én, szerencséjére már nem láthatta ama tébolyult dráma fináléját, amely századunk másodszer is négy évig égő színpadának üszkös deszkáin örök mementóként lejátszódott.

Édesapja szerény jövedelmű kiskereskedő, édesanyja divatárusnő volt, ősi hitüket megtartva asszimilálódtak a magyarsághoz, amely az aradi akasztófák árnyékában semmi előnnyel nem járt. Sőt! A kiegyezés évében szerzett maturátust, kedvenc tanárai: az irodalomból Babits Kálmán, matematikából-fizikából a tankönyvíró Mendlik Ferenc. Donath Gyula gőzhajón utazott Bécsbe, a híres or-

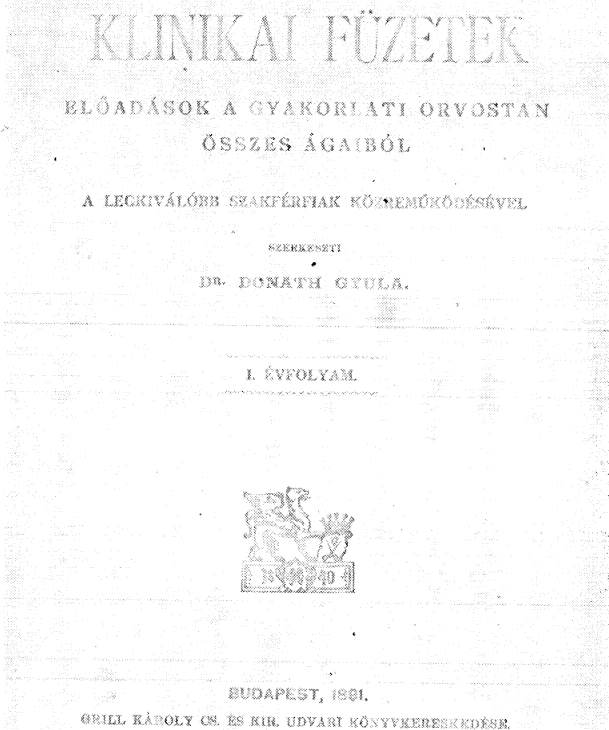
vosi fakultásra beiratkozni. A tanári karhoz nem kell kommentár: Hyrtl, Brücke, Skoda, Oppolzer, Hebra és nem utolsósorban Kaposi. Medikusunknak nagy hasznára vált héber nyelvtudása, korrepetitori teendőkből tartotta el magát. Kedvenc tantárgya kezdetben a kémia volt, 1871-ben Innsbruck egyetemén már Maly professzor asszisztense. A neves tanárt két év múlva a grazi műegyetem kémiai tanszékére hívták meg, kis kitérővel Donath Gyula is követte őt. Laboratóriumi vezetőként 1877-ben fiziko-kémiából docentúrárt szerzett. Eddig csak a kémiai képletek közt kalandozott, gondolta, nem árt egy kis orvosi gyakorlatot is szerezni. Erre rövidesen világtörténelmi jelentőségű esemény nyílt. A bolgár nép 1877/78-ban elérkezettnek látta az időt rég óhajtott függetlensége megszerzésére, amit csakis Oroszország segítségével remélhetett. A cári birodalom és a hanyatló ozmán hatalom nem először mérte össze fegyveres erejét, a bolgár felkelés ürügyként szolgált az ismételt összetűzésre, még inkább a végleges leszámolásra. A török had-

sereg orvosi ellátottságának elmaradott voltát hamar felismerték Drinápolyban (ez volt akkor a ruméliai rész főerődítménye), ezért a cári Oroszország jövőendő balkáni ellenfelétől, a Monarchiától kértek és kaptak mütőorvosokat. Így került Donath doktor a Sipka-szoros alján felállított hadikórház élére, a carbolsavas sebkezelés tobzódása idején. Donath Gyula nem volt politikus alkat, mindvégig „csak” orvos maradt. Ám a történelmi igazsághoz tartozik, hogy a török hódoltság „megszépítő messzesége” Jókai regényeinek hatására már más dimenziókban mozgott, aztán a kuruc felkelés vezérlő fejedelme, a tündéri tollú Mikes Kelemen, a Kossuth-emigráció, valamennyien azilumot kaptak az Aranyzsarvóból partján, továbbá a zseniális Vámbéry Árminturkológiai kutatásai vitathatatlanul közelébb hozták egymáshoz a két egykori ellenséget.

Hangsúlyozzuk, Donath doktor orvos maradt. Egyformán kezel minden sebesültet, de szíve leginkább a sokat szenvedett bolgár néphez húzott. Sipka-szorososi tanúként állítja, mennyire halálhűen festette meg Verescsagin *A Sipka-szorosban minden csendes* című képet. Donath Gyula volt a parlament, aki 1878. január 6-a után átadta Skobelev tábornoknak Kezánlik városát. Majd Mirszkij hercegnél kijárta, hogy a súlyos török sebesültek ne kerüljenek ki a kórházakból, mert a maradóörök felkoncolták volna őket. Donath Gyulát parlamenthez illően elengedték, egy ideig még Konstantinápolyban tevékenykedett, de 1879-ben agg szülei kívánságára hazatért szülővárosába praktizálni. Ám a kisvárosi konkurrenciához sehoggy sem volt kedve. „Vissza a kémiaihoz” — adta ki magának a jelszót, és édesanyja konyháját berendezte laboratóriumnak. Ily szerény körülmények között mutatta ki a chininből származó chinolin kémiai reakcióit, fiziológiai hatásait, therápiás lehetőségeit, munkáját a *Berliner Chemische Berichte* tartotta közlésre érdemesnek.

1882-ben elhunyt édesapja, ekkor édesanyjával Budára költöztek. Budai berendezkedése után C. Westphal berlini elmeklinikájára ment, ahonnan 1885-ben küldte első tanulmányát az akkor még Markusovszky-szerkesztette Orvosi Hetilapnak. Itt viszont egy bibliográfiai elírást kell helyesbítünk. A Hógyes-féle Emlékkönyv 813. oldalán az szerepel, hogy Donath első Hetilap-beli cikke „A munkások egészségügyéről” szól. Orvosunk ezt 1940-ben a saját maga által összeállított tanulmányok listájára is felvette. Sajnos, az említett cikk sem az 1885-ös évfolyamban, sem az 1880—1890 közöttiekben sem található. Bárki ellenőrizheti. Viszont ugyanezen évfolyamban jelent meg *A hőérzék határaitól egészséges és beteg állapotban* című három részből álló folytatásos tanulmánya, készüléket szerkesztett a hideg- és melegérés, vagyis azon hófok meghatározására, amelynél a hőmérséklet már fájdalomérzésre változik. Ezen thermogimeter, illetve cryalgimeter szerint a melegségi fájdalom 36,3—56,2 Celsius-fok, a hidegségi 0—2,8 C-fok között változik, hidegre legérzékenyebb a hasbőr, melegre a bal mellkasfél bőre, érdekes, hogy betegeknél a fájdalom iránti érzés mind a hidegre, mind melegre csökken. Hogy Donath nem a Sipka-szorosnál szerzett magának nevet a tudó-

mányos világban, arra bizonyíték az 1881-es londoni szereplése, ahol nemzetközi orvosi kongresszuson előadást tartott a vegyi alkat és a fiziológiai hatás közötti összefüggésekről. Berlini évében kibújt belőle a fizikus és a fiziológus, rendszeresen látogatta Helmholtz zseniális előadásait, Dubois-Reymond csodálatos laboratóriumát, Virchow Meka-szerű kórbonctani intézetét. Nem kell külön kommentálni, micsoda minőségi érzeke volt ennek a bajai magyar fiatalembernek. Aztán hat hetet töltött Charcot párizsi klinikáján, itt fordult figyelme a neuropszichiatría felé. Hazajövet kapcsolatba lépett dr. Csillag Zsigmond főorvossal, az *Általános Munkás Betegsegélyző és Rokkantspénztár* egészségügyi vezetőjével, valamint Kürschner Jakabbal, a *Népszava* akkori főszerkesztőjével, és a minden nemes ügyet támogató Prof. Müller Kálmán révén Donath 1893-ban az említett betegsegélyező intézet idegambulatóriájának irányítója lett. Ám ezen a poszton nem sokáig maradt, ugyancsak Müller prof. javaslatára elvállalta a Rókus-kórházi idegambulatórium vezetését. Az 1891-es esztendő elfelejtett fontos dátum a magyar orvosi szakirodalom történetében. A kezdő organizátor Donath Gyula megindította a „Klinikai Füzetek” című havonta megjelenő periodikát, feladata lett: *az összes gyakorlati orvostan köréből egyes fejezeteket, fontosabb kórtypusokat vagy a napirenden levő kérdéseket a gyakorló orvos igényeihez alkalmazva, a tudomány legújabb álláspontján ismertetni*. A címlap szerint „A legkiválóbb szakférfiak segítségével” (1. ábra).

1. ábra

Nézzük meg az első évfolyam névsorát, nem túlzott-e Donath doktor.

1. Ángyán Béla: *A cholera indica kór- és gyógytana.*
2. Réczey Imre: *A sebészi gümős betegségek.*

3. Kélti Károly: *A mellhártyalobokról, különös tekintettel az aetiológiára és terápiára.*
4. Tangl Ferenc: *A Diphteria aetiológiája.*
5. Navratil Imre: *Újabb haladások az agysebészet terén.*
6. Plósz Pál: *A fehérsye jelentősége a vizeletben és annak kimutatása.*
7. Róna Sámuel: *A férfiak heveny húgycsőkanakója.*
8. Jendrassik Ernő: *A szervi szívbajok orvoslása.*
9. Grossmann Lipót: *A szem bujakóros bántalmái.*
10. Csatóry Ágost: *Klinikai tapasztalatok a nephritisekről.*
11. Báron Jónás: *A gyökeres sérvműtétekről.*
12. Lang Ede: *A húgycsőszűkületek és egyes bőrbántalmak electrolyticus kezelése.*

Úgy gondoljuk, a nevek és a címek önmagukért beszélnek. A lapot 12 esztendeig szerkesztette, közben L. I. Muskens amsterdami idegorvossal együtt állította össze a három nyelvű (angol, német, francia) *Epilepsia* című folyóiratot, amely az I. világháború kitörésének évében szűnt meg. Korábban azt állítottuk, Donath Gyula nem volt politikus alkat, ám az általános titkos választójog eszméjének polgári körökben való népszerűsítésében ugyancsak jelentős szerepe volt. Az I. világháború alatt elvállalta az *Englisch medico-psychological Laboratory* vezetését a fővárosban, amely angol védnőiség alatt működött, majd hadköteles orvosként az Augusztá-barakk-kórház idegosztályát igazgatta. Makai Endre vezetőbesszel azt tapasztalták, hogy az izomműködés mozgó ideg átültetésével visszatérhet. Makai mellett idegkonziliáriusa volt Herczel és Hüttl tanároknak.

Mielőtt az alkohol elleni propaganda-ténykedését (good-templar) taglalnánk, térjünk vissza a jól sikerült Klinikai Füzetek további sorsára. E füzetek lapjain kezdte publikációs pályafutását pl.

egy Schaffer Károly, ezen periodikában találkoztam Lukács Hugó szakcikkeivel, ami azért érdekes, mert Ady Endre kedvelt kolozsvári kezelőorvosáról az Ady-irodalom keveset mond. Halálának évét az 1969-ben kiadott Magyar Életrajzi Lexikon nem tudta megadni, e sorok írója derítette ki, hogy 1939-ben követett el szuicidiumot a francia fővárosban. Szakirodalmi ténykedésével viszont ez idáig nem találkoztam. Donath tanár életrajzából derült ki, hogy Lukács Hugó a Rókus-kórházban kezdte pályafutását, első szakdolgozatát főnökével közösen írta: *Az izmok és idegek villamos ingerlékenysége curare hatása alatt*, amely a Magyar Orvosi Archivum 1900-as évfolyamában jelent meg (majd németül is a Zeitschr. f. klinik. med. hasábjain), aztán a *Gyermekpsychologia* a Klinikai Füzetek 1901—1902-es évfolyamában. Feltűnően filozófikus jellegű írás, tele kultúrtörténeti utalásokkal, tökéletes anatómiai és funkcionális tájékozottsággal. Lechner Károly kolozsvári professzor figyelmét ez hívhatta fel rá. *A paralysis progressiva kórtanához* (2. ábra) című dolgozata már a Lechner-klinikáról jelent meg 1904-ben, de volt főnöke, Donath lapjában. Azzal kezd, a paralysis progressiva körképe még azért nem teljesen kidolgozott, mert „az aetiológiai momentum vitás”. Az alkoholisták között azért több a luetikus, mert önpusztító életmódjuk folytán előbb-utóbb syphilit aquirálnak. Véglegesen dönteni az aetiológiai kérdésben csak akkor lesz lehetséges, ha sikerül a luesre specifikus reakciót megismerni. Szó szerint: „Van rá remény — nálunk Sellei és Detre végeztek idevágó kísérleteket —, hogy a serodiagnosis fogja ezt lehetővé tenni.” (Klinikai Füzetek, 1904, 365. oldal). Tehát, ahogy mondani szokás, a Wassermann is a levegőben lógott már. Ugyanebben a kötetben jelent meg Marikovszky György: *Immunisatio, illetőleg serotherapeutikus kísérletek állati, növényi és ásványi eredetű mérgekkel szemben*. Azé a szerzőé, aki ugyanekkor rendezte nagy lelkiismerettel sajtó alá Markusovszky Lajos válogatott munkáit. Ami arra utal, hogy a Klinikai Füzetek és az Orvosi Hetilap között egymást kiegészítő egyetértés tételezhető fel. Donath nemcsak szerkesztette a Klinikai Füzeteket, de szerzője is volt. *A modern kultúr-államok lakosságának testi elsatnyulása* Budapesten 1894-ben a VIII. nemzetközi és demográfiai congressuson hangzott el (3. ábra), amelynek okát a *modern termelési viszonyok* kialakulásában jelöli meg. A terminológia már szociológiai műveltségre utal. A militarizmus pedig, Haeckel szavait idézve: „a mai Európa rákfenéje”. Lukács Hugó utolsó Klinikai Füzetek-beli írása: *Adatok a dementia praecox kórtanához és kórboncztanához* (1907), ami azt bizonyítja, hogy Ady nemcsak egy bohém klinikus-barátot szemelt ki magának, hanem kiválóan képzett orvost is. Lukács, a szakpublicista mindvégig Donath-tanítvány maradt, ez ha perifériálisan is, de névumot jelent az Ady-irodalomban.

Donath Gyula (sokat publikált németül, azért hiányzik általában nevérol az ékezet) egyszer írta le kedves tanítványa rajongott költőkirályának a nevét, az Orvosi Hetilap 1932. évfolyamában, amikor Goethe lehangoltsági állapotairól elmélkedve a magyar zsenik: Széchenyi, Semmelweis, Ady ön-

A PARALYSIS PROGRESSIVA

KÖRTANÁHOZ.

IRTA:

DR. LUKÁCS HUGÓ,

EGYETEMI TANÁRSKÖZEL.

BUDAPEST, 1904.

IFJ. NAGEL OTTÓ KÖNYVKERESKEDESE.

VIII. Muzium-körút (Nemzeti Színház hátsóajtója).

BRÓDRA OTTÓ NYOMDÁSA.

A MODERN KULTUR-ÁLLAMOK LAKOSSÁGÁNAK

TESTI ELSATNYULÁSA.

← KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AUSZTRIA-MAGYARORSZÁRA. →

Dr. DONATH GYULA,

orvosi magister.

Felbuztatott a VIII. nemzetközi kongresszusi és ágyasoknál kongresszuson.
(Budapestre.)

BUDAPEST, 1894.

GRILL KÁROLY CS. ES KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDESE.

3. ábra

pusztító életét említi, míg a weimari Óriás a Werther-könyvében mindazt kiírta magából. E cikkből tudtam meg, hogy Werther-könyvét Napóleon az egyiptomi piramisok tövében is olvasgatta.

Donath szervezője volt 1909-ben a budapesti Nemzetközi Orvosi Kongresszusnak. Ekkor ismertette először (igaz tuberculin befecskendezésével) Wagner-Jauregg a paralízis lázzal való kezelését.

Foglalkozott az állatok pszichológiájával. Az *emberi szellem kezdete* 1897-ben docensi székhelyét tartott a Rókus-kórházban, amelyet az Enke-Verlag 1898-ban Stuttgart városában németül is megjelentetett. Külön kell szólnunk a Forel-féle good-templar-i (alkoholelles) ténykedéséről. Donath Gyulát 1903-ban Madzsar József budapesti lakásán A. Forel jelenlétében vették fel a good-templar rendbe, majd a Dóczy Imre dr. által 14 évig szerkesztett *Alkoholizmus* című lapnak Donath Gyula szorgalmas szerzője lett. Sajnos, a good-templar mozgalmat is tönkretette a világháború.

Élete alkonyán nemcsak az új világégéshez szaporodó gyuanyag halmozódását, de a Szentföld jövőjét is aggodalommal nézte. A szélsőségesek nem fogadták el az arab-zsidó megbékélésre felterjesztett korai javaslatait. Szorongását a történelem azóta tetézve igazolta, pedig szándékának tisztaságát és tisztességét senki nem vonta kétségbe.

Több mint 700 tudományos munkáját, magyar és német nyelven írott népszerűsítő tudományos cikkeit csak monográfiában lehetne felsorolni, ismét identifikálva, l. az első Hetilap-beli cikkének téves címét.

Ő búcsúztatta Goldzieher Vilmost, August Forelt, s az 1940-ben megírt rövid biográfiájában kicsit saját magát.

Nagy kor nagy tanúja és tevékeny részese volt.

Ady, illetve Lukács Hugó révén külön közel áll e gazdag élet a szerény összefoglaló szerzőjéhez.

Szállási Árpád dr.